

Współczesna Czechosłowacja

Susza*) spowodowała w Czechosłowacji olbrzymie straty i stała się przyczyną powikłań politycznych i gospodarczych.

W dziedzinie gospodarczej sprawiła, że zmniejszyła się znacznie (o $\frac{1}{3}$ w stosunku do planu) produkcja rolna, co pociągnęło za sobą konieczność zwiększenia dowozu żywności z zagranicy i zarazem zmniejszenia wywozu czechosłowackich produktów rolnych. Ogólnie straty sięgają 15 miliardów koron. Bilans płatniczy ČSR przechylił się na stronę bierną o 10 miliardów.

Jednocześnie kwestia pomocy rolnikom stała się przedmiotem długotrwałego przesilenia rządowego. Przedmiotem sporu stały się źródła pokrycia uchwalonej przez Ustawodawcze Zgromadzenie Narodowe pomocy dla poszkodowanych przez suszę rolników w sumie 250 mil. koron. Pomoc nastąpić ma w formie dopłat państwowych do ceny produktów rolnych sprzedawanych przez rolnika. Ponieważ rząd stanowczo nie chce uczynić ani kroku na drodze do inflacji, wedle oświadczenia premiera Gottwalda pozostawało uzyskać na pokrycie nadzwyczajnego wydatku nadzwyczajne dochody. Komuniści**) chcieli uzyskać je z podatku specjalnego, który by został nałożony na ludzi zamożnych, przy czym twierdzili, że w Czechosłowacji jest ponad 35 tysięcy milionerów, tzn. ludzi posiadających więcej niż 1 milion koron majątku. Stanowisku komunistów przeciwstawili się socjaliści narodowi i chrześcijańscy demokraci; socjaldemo-

kraci zajmowali stanowisko pośrednie. W sporze nie chodziło przy tym o samą zasadę, ale o dokładne ustalenie kategorii obywateli, którzy by podatkowi mieli podlegać, i o sposób postępowania. W pierwszym rządzie chodziło o opodatkowanie nie tylko dużych majątków, ale i dużych dochodów. Przez kraj przeszła fala rezolucji i manifestacji, inicjowanych przez partię komunistyczną, która oskarżała przeciwników w tym sporze o obronę bogaczy na szkodę ludu pracującego.

Po dłuższych sporach uchwalono kompromisową ustawę o podatku nadzwyczajnym, któremu podlegają osoby fizyczne i spadki nieobjęte o dochodzie przekraczającym 240 tys. koron w roku 1947, lub też właściciele majątku ponad 1 mil. koron. Pewne szczegółowe postanowienia ustawy są nadal przedmiotem krytyki.

Ponadto rząd wnoszący o wysokie opodatkowanie szeregu artykułów luksusowych bądź przy wyrobieniu w kraju, bądź też przy przywozie z zagranicy. Ponieważ na liście artykułów luksusowych znalazło się wiele przedmiotów, uważanych za artykuły pierwszej potrzeby, i ten projekt jest przedmiotem żywej krytyki części prasy.

Sprawy polskie zajmują coraz więcej miejsca w prasie czechosłowackiej. M. in. w kilku pismach pojawiły się obszernie wspomnienia z wizyty uczonych czeskich w Polsce, która się odbyła w związku z jubileuszem miasta Leszna. Uczeni byli, jak wiadomo, gośćmi Instytutu Zachodniego. W związku z jubileuszem 50 lecia „Prava Lidu“, organu socjaldemokracji, obszernie przypomniano tradycje współpracy z socjalistami polskimi jeszcze w dawnej monarchii austriackiej.

*) Artykuł ten obejmuje sprawozdanie z miesięcy: września, października i listopada 1947 r.

**) Obraz życia politycznego Czechosłowacji współczesnej dał numer październikowy „Przeglądu Zachodniego”. Numer ten zawiera również wyjaśnienie używanych skrótów.

Procesy słowackie. Przed Trybunałem Narodowym w Słowacji odpowiadać musieli w dwóch procesach b. do stojnicy państwa słowackiego.

W pierwszym z tych procesów skazano zaocznie za zdradę kraju Karola Sidora, wybitnego polityka słowackiego, współpracownika ks. Hlinki, na 20 lat ciężkiego więzienia, utratę praw obywatelskich na lat 15 i konfiskatę całego mienia. Współoskarżeni: b. przewodniczący sejmu słowackiego Sokol i dwóch wiceprzewodniczących tegoż sejmu otrzymały kary 5, 6 i 8 lat więzienia z konfiskatą części mienia.

W drugim procesie stawili przed sądem członkowie dwóch rządów tzw. państwa słowackiego, współpracujących z Hitlerem, w ich liczbie brat stryjeczny prezydenta tego państwa, dr Stefan Tiso, którego krewniak mianował premierem już po stłumieniu powstania słowackiego w 1944 r. Słowacja była już wtedy całkowicie okupowana przez wojska niemieckie. Dr Tiso skazany został na 30 lat więzienia.

Ponadto stanęli przed sądem słowackim: byli poseł niemiecki w Bratysławie Ludin oraz dowódca wojsk niemieckich w Słowacji generał SS Höffle. Drugi z wymienionych odpowiada za bestialstwa popełnione przez wojsko i oddziały SS w czasie tłumienia powstania słowackiego.

Zaocznie skazano na śmierć i konfiskatę mienia b. przywódcę węgierskiej mniejszości w Słowacji, Jana Esterhazego. Brał on udział w działalności politycznej prowadzonej przez stronnictwo Hlinki i hitlerowców Henleina celem rozbicia pierwszej republiki czechosłowackiej.

Zamach na trzech ministrów. W połowie września nieznaną dotąd sprawcy usiłowali dokonać zamachu na trzech ministrów rządu czechosłowackiego: min. Zenkla (NS, przew. partii), min. Drtinę (NS) i min. Masaryka (bezp.). Środkiem do dokonania zamachu miały być wysłane pocztą paczki zawierające

materiał wybuchowy. Zamachowcy sądzili naiwnie, że tego rodzaju przesyłkę, gdy nadejdzie pod adresem ministra, otwierać będzie on sam. Otwarcie spowodować miało b. silny wybuch. Tylko dzięki szczególnej ostrożności sekretarza dwóch pierwszych ministrów uniknęli niechybnej śmierci; trzecią przesyłkę zatrzymano już na poczcie. Materiały wybuchowe i zapalniki były pochodzenia niemieckiego, najprawdopodobniej ze starych zapasów Wehrmachtu.

Prace nad konstytucją republiki postępują naprzód. Przewiduje się, że termin zakończenia prac, wyznaczony na wiosnę roku przyszłego, zostanie dotrzymany. Ostatnio dyskutowano nad określeniem praw obywatelskich w konstytucji, nad zagadnieniem rad narodowych; nieustalone jest także jeszcze określenie, w jaki sposób lud sprawuje władzę zwierzchnią w republice.

W pierwszym zagadnieniu chodziło o ustalenie, czy tekst konstytucji ma przewidywać jedynie, że państwo chroni prawa wolnościowe obywateli (wolność osobista, nietykalność mieszkania) przed bezprawnym ich naruszeniem, czy też także, iż państwo praw tych nie powinno naruszać. Przeciwnicy drugiej koncepcji twierdzili, że wytwarzałoby się tutaj pojęcie przeciwstawienia państwa obywatelowi.

W sprawie rad narodowych nierozstrzygnięty jest dotąd spór między socjalistami narodowymi a komunistami. Pierwsi chcieliby umieścić w konstytucji jedynie ogólny artykuł o radach narodowych i szczegółowy ich ustrój uregulować osobną ustawą; komuniści chcą widzieć omówiony szczegółowo w konstytucji cały ustrój rad narodowych.

Ustalono, że wybory do parlamentu i rad narodowych będą pięcioprzymiotnikowe, prawo czynne posiada obywatel, który ukończył lat 18, bierne — 21.

Definicja państwa czechosłowackiego brzmi: „§ 2, (1): Państwo czechosłowackie jest republiką ludowo-demo-

kratyczną z wybieranym prezydentem na czele. (2) Demokratyczność jest zagwarantowana pod względem politycznym, społecznym i gospodarczym wedle brzmienia konstytucji". § 3 po dłuższej dyskusji otrzymał brzmienie: „Republika Czechosłowacka jest jednolitym państwem narodowym równouprawnionych, nierozzerwalnie złączonych narodów, Czechów i Słowaków”.

W sprawie wzajemnego stosunku obu narodów w państwie podkreśla się, że błędne jest rozpatrywanie „stosunku Słowaków do Republiki”. Chodzi o uregulowanie stosunku obu narodów do republiki jako całości i do siebie wzajemnie. Słowacy — jak podkreśla prasa czeska — nie chcą praw specjalnych w stosunku do Czechów, ale i nie chcą być upośledzeni.

W dalszym ciągu obrad komisji omawiano rozdział o prawach, wolnościach i obowiązkach obywatelskich. Rozszerzono znacznie paragraf o tajemnicy korespondencji, sformułowano na nowo ustęp o wolności sumienia, światopoglądu i wyznania, przy czym bezwyznaniowość postawiono na równi z wierzeniami religijnymi pod względem prawnym. Uchwalono ochronę rodziny i młodzieży, przyjęto postanowienia o prawie do zgromadzeń, stowarzyszeń i do wnoszenia petycji, jak również większość postanowień o podstawowych obowiązkach obywatelskich. Projekt sformułowania w sprawie wolności od strachu i ucisku, zgodnie z Kartą Atlantycką, plenum komisji przekazało podkomisji.

Budżet. W końcu października rząd przedstawił Zgromadzeniu Ustawodawczemu preliminarz budżetowy na rok 1948. Preliminarz przewiduje wydatki w sumie 67 miliardów koron, dochody w sumie 57 miliardów.

Różne sprawy polityczne. Niemcy powodują ciągle wiele niepokoju na pograniczu. Ostatnio wykryto dwie tajne radiostacje niemieckie, przy czym jed-

nej z nich Niemcy nie zdołali jeszcze zainstalować. Czechosłowacka straż graniczna walczy stale z nielegalnym przekraczaniem granicy przez Niemców, którzy usiłują w wielu wypadkach dostać się na zimę do Czechosłowacji, chociażby do więzienia. Wiedzą, że obecnie wysiedlanie jest wstrzymane, więc liczą, że uda im się pozostać. W jednym z powiatów na pograniczu rada narodowa utworzyła specjalny komitet do spraw Niemców, małżeństw mieszanych czesko-niemieckich (o których „rozdzierające” i fantastyczne historie wypisuje prasa niemiecka) i elementów niepewnych. Chodzi o zapobieżenie nowej „piątej kolumnie” w pasie przygranicznym. Wystawa „Pogranicze czeskie” w Pradze obrazuje wielki wysiłek w zasiedleniu i zagospodarowaniu odzyskanych narodowo terenów. W braku rąk do pracy, nie chcąc zatrudniać Niemców, władze czechosłowackie zatrudniają na pograniczu pewną liczbę robotników cudzoziemskich różnej narodowości: 15 tys. Rumunów przybyć ma do Czechosłowacji do pracy na roli. Jest to jeden z punktów współpracy rumuńsko-czechosłowackiej. W czasie pobytu delegacji rządu rumuńskiego w Pradze w początkach września ustalono wytyczne współpracy obu krajów, podpisano umowę kulturalną i handlową. Przewidziane jest zawarcie umów o szerokiej współpracy gospodarczej, m. in. w dziedzinie żeglugi na Dunaju. W ramach umowy handlowej Rumunia ma dostarczyć Czechosłowacji m. in. 25 tys. wagonów kukurydzy. Poselstwa obu krajów mają być podniesione do rangi ambasad. 3 gminy na przedmieściu Bratysławy nad Dunajem zostały na mocy umowy czechosłowacko-węgierskiej włączone uroczyscie do terytorium Republiki. W Zgromadzeniu Narodowym ustalono dla posłów specjalne dni interpelacyjne. — Prezydent Benes bawił od połowy września do połowy października na urlopie w Topolciankach w Słowacji. — Premier Gottwald

udzielił wywiadu dziennikarzom amerykańskim. Wyraził nadzieję, że w nadchodzących wyborach komuniści otrzymać mogą większość absolutną, i stwierdził, że w interesie ludu i republiki jest to nader pożądaną. KSČ przeprowadza ostatnio usilną akcję agitacyjną celem zyskania nowych członków. — 13 września Republika uczciła dziesiątą rocznicę śmierci Prezydenta Oswobodziciela, Tomasza Garrigue Masaryka. Cała prasa zamieściła w związku z tym artykuły i wspomnienia, w których wszystkie partie słubują wierność testamentowi politycznemu Wielkiego Prezydenta. — 28 października odbyły się uroczystości ku czci 29 rocznicy powstania Republiki, związane również z pamięcią jej Pierwszego Prezydenta. — 7 listopada obchodzono w Czechosłowacji uroczyste rocznicę Rewolucji Październikowej.

Pięcioletni plan gospodarczy. Wszystkie partie polityczne zgodziły się, że po zakończeniu obecnie wykonywanego planu dwuletniego wejdzie w życie pięcioletni plan gospodarczy ČSR. Główne wytyczne planu przedstawił premier Gottwald na nadzwyczajnym posiedzeniu centralnej komisji planowania. Według tych wytycznych głównym celem planu ma być podniesienie stopy życiowej ludu pracującego miast i wsi, przestawienie przemysłu czechosłowackiego głównie na produkcję metalową (w tym na pierwszym miejscu stoi produkcja maszyn ciężkich), przestawienie w związku z tym handlu zagranicznego, ożywienie stosunków gospodarczych z innymi państwami o gospodarce planowej, zmechanizowanie rolnictwa, uprzemysłowienie Słowacji itd. Główne

partie polityczne opracowały już własne projekty planu, przy czym dotychczas wiadomo, że projekty te nie różnią się wiele od siebie. Najbardziej optymistyczny jest projekt komunistów. Socjaldemokraci projektują opracowywanie „pięciolatki ciągłej”, tj. ustalanie nowego planu pięcioletniego co rok, z czym inne partie nie zgadzają się, widząc w tym nadmierne obciążenie aparatu planowania.

W pierwszej połowie września odbyły się doroczne Targi Praskie, ściągając wielką liczbę wystawców i gości z zagranicy. M. in. oficjalnie reprezentowanym wystawcą była Polska, ponadto ZSRR, Belgia, Jugosławia, Holandia, Szwajcaria; obok tego wystawiało swe wyroby szereg firm zagranicznych z innych krajów.

Różne. Rozważa się w Czechosłowacji możliwość zastosowania energii atomowej do celów pokojowych. Czechosłowacja nie posiada nadmiernie bogatych źródeł energii, natomiast ma znaczne złoża uranu.

Według spisu ludności na dzień 30 września 1947, republika liczyła 12.224 tys. mieszkańców, w tym Czechy 5.645, Morawy i Śląsk 3.152, Słowacja 3.427 tys. Przeciętna gęstość zaludnienia w ČSR wynosi 96 osób na kilometr kwadratowy (w roku 1938 — 114). Najgęściej zaludnione są Morawy ze Śląskiem, najrzadziej Słowacja.

W Pradze odbył się zjazd historyków czeskich. Jako główne zagadnienie omawiano spór pomiędzy nauką czeską a niemiecką, na temat dziejów czeskich.

Andrzej Józef Kamiński